

Дмитро Прасол,
ORCID iD 0000-0002-5186-1383
доктор філософії в галузі соціальних і поведінкових наук,
практичний психолог
комунальна установа «Інклюзивно-ресурсний центр № 3»
Миколаївської міської ради
вул. Курортна 2А, 54038, м. Миколаїв, Україна
prasoldv2561@gmail.com

Аліна Кучеренко,
ORCID iD 0000-0001-9801-6403
методист навчально-методичної лабораторії практичної психології,
соціальної роботи та інклюзивного навчання
Миколаївський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти
вул. Адміральська, 4-а, 54001, м. Миколаїв, Україна
alina.kucherenko@toipro.mk.ua

АДАПТАЦІЯ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

У статті порушуються питання вибору адаптації та/або модифікації освітніх програм здобувачів освіти інклюзивних класів із метою забезпечення права осіб з особливими освітніми потребами в здобутті загальної середньої освіти. Автори розкривають практичні методи та прийоми здійснення адаптацій навчальних предметів за типовою освітньою програмою закладу загальної середньої освіти, аспекти роботи асистента вчителя зі здобувачем освіти з особливими освітніми потребами, особливості оцінювання учнів в інклюзивному класі.

Ключові слова: адаптація; інклюзивне навчання; модифікація; освітня програма; особливі освітні потреби; оцінювання адаптоване.

© Прасол Д. В., Кучеренко А. В., 2021

Вступ. У сучасних умовах розвитку освітньої системи в українській державі все більшого поширення набуває впровадження інклюзивного навчання в закладах освіти. Незважаючи на те, що активне впровадження інклюзії в системі освіти триває вже декілька років поспіль, і досі для суттєвої частини закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО) відкриття інклюзивних класів залишається новим малодослідженим етапом життя установи, а для педагогів – справжнім професійним викликом щодо вміння налагоджувати ефективну навчальну роботу

в класі, зокрема через адаптацію типових освітніх програм для учнів з особливими освітніми потребами (ООП). Як засвідчив практичний досвід взаємодії інклюзивно-ресурсних центрів із закладами загальної середньої освіти (участь у командах психолого-педагогічного супроводу, консультації для педагогів ЗЗСО, тренінги і семінари для педагогічних працівників закладів освіти), питання добору конкретних шляхів практичної реалізації адаптації та/або модифікації освітнього процесу в закладах освіти до потреб здобувачів освіти з порушеннями

психофізичного розвитку залишається надзвичайно актуальним, а вчителі і асистенти вчителів інклюзивних класів потребують конкретних рекомендацій щодо побудови успішної стратегії зі здійснення адаптації типових освітніх програм ЗЗСО. З огляду на актуальність окресленої проблеми в рамках статті автори розмежовуватимуть поняття адаптованої та модифікованої освітніх програм та зазначені засоби реалізації адаптації навчання для здобувачів освіти з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного класу загальної середньої освіти закладу.

Отже, **метою статті** є розкриття закономірностей здійснення доцільних адаптацій у роботі зі здобувачами освіти з особливими освітніми потребами. Згідно з метою поставлено такі **завдання**: розкрити концептуальні відмінності між адаптацією та модифікацією в навчальному процесі; окреслити категорії здобувачів освіти з ООП, котрі потребують адаптованої освітньої програми; розкрити основні напрями адаптації в навчальному процесі; окреслити особливості оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти з особливими освітніми потребами.

Виклад основного матеріалу. Інклюзивне навчання за своєю суттю є системою освітніх послуг, яка передбачає навчання дитини з особливими освітніми потребами в умовах закладу загальної середньої освіти, а також її соціалізацію та інтеграцію в суспільство. Окреслюючи відмінності між адаптацією і модифікацією, слід наголосити, що адаптація спрямована на зміну подання матеріалу, характеру навчання без зміни його змісту та рівня складності, у той час як модифікація спрямована на зміну саме змісту навчання, це трансформація характеру подання матеріалу через зміни змісту або складності навчальних завдань. За модифікації навчальний процес набуває якісно відмінного стану, що дозволяє певним категоріям здобувачів освіти з ООП залучатися в навчальну діяльність, хоча рівень засвоєваних ними компетенцій може не відповідати віковим нормам учнів інклюзивного класу. Отже, адаптація – це стратегії, які допом-

агають дитині з ООП засвоювати ті самі обсяги знань, що і її однокласники в інклюзивному класі (Прасол Д. В., 2021, с. 9). У разі необхідності адаптації чи модифікації освітніх програм для учнів з особливими освітніми потребами педагоги звертаються до типових освітніх програм спеціальних закладів загальної середньої освіти, вибір яких регламентується відповідним наказом Міністерства освіти і науки України, актуальний перелік яких відображено в листі МОН України № 1/9-436 від 30.08.21 року «Щодо організації навчання осіб з особливими освітніми потребами закладах загальної середньої освіти у 2021/2022 навчальному році». На основі освітньої програми заклад освіти складає та затверджує робочий навчальний план, за допомогою якого здійснюється організація освітнього процесу.

За статистикою діяльності КУ «Інклюзивно-ресурсний центр № 3» ММР здобувачі освіти з особливими освітніми потребами в інклюзивних класах потребуватимуть саме адаптованої освітньої програми (АОП), оскільки модифікованої освітньої програми (МОП) зазвичай потребують лише учні таких категорій особливих освітніх потреб – це здобувачі освіти з порушеннями інтелектуального розвитку різного ступеня тяжкості, частина учнів із дефіцитарним розвитком (зі сліпотою, глухотою, сліпоглухотою), а також деякі школярі зі складними комбінованими порушеннями, у яких порушення інтелектуального розвитку поєднуються з дефіцитарним розвитком (із порушенням зору, слуху, зі сліпоглухотою, із порушенням опорно-рухового апарату) або з розладами аутистичного спектра. Такі учні з перерахованими категоріями ООП через особливості розвитку та функціональні обмеження не зможуть опанувати в повному обсязі та за той же відведений час знання та компетенції згідно з вимогами Типової освітньої програми ЗЗСО, як і інші діти їхнього віку, котрі навчаються в інклюзивному класі, проте які не мають особливих освітніх потреб, а тому потребують саме модифікованої освітньої програми та наявності індивідуального навчального плану. У всіх інших

випадках категорій ООП (розлади аутистичного спектра, затримка психічного розвитку, тяжкі порушення мовлення, дефіцитарний розвиток зі збереженим інтелектом, інше) учень потребуватиме здебільшого випадків саме адаптованої освітньої програми, яка спрямована на подолання труднощів у процесі навчання дитини з ООП за типовою освітньою програмою і реальними можливостями школяра відповідно до категорії особливих освітніх потреб, його сильних та слабких сторін. Відповідно до пропозицій МОН України рівні підтримки здобувачів освіти мають бути представлені такими категоріями: *інтелектуальними* (із порушеннями інтелекту різного ступеня тяжкості, легкі та помірні когнітивні розлади, порушення окремих когнітивних процесів, інвентарю інтелекту (розуміється як брак знань, умінь і навичок (ЗУН) – автор. прим.), *функціональними* (зумовлені дефіцитарним розвитком (сенсорні, моторні), порушеннями мовлення (мовленнєві)), *фізичними* (обмежені функціонування різного ступеня прояву органів та кінцівок (порушення опорно-рухового апарату)), *навчальними* (обмеження/своєрідність перебігу довільних видів діяльності: письма, математичних дій тощо), *соціоадаптивними* (порушення комунікації, розлади аутистичного спектра, поведінкові порушення – автор. прим.; прикладом є жорсткі обмеження поведінки, знижена соціальна адаптація, девіантна поведінка тощо) і *соціокультурними* (наприклад, представники різних народностей). У Методичних рекомендаціях від Міністерства освіти і науки України та Інституту спеціальної педагогіки і психології ім. М. Ярмаченка НАПН України для закладів загальної середньої освіти та інклюзивно-ресурсних центрів щодо визначення категорій освітніх труднощів та рівнів підтримки для осіб із ООП подано докладний опис категорій труднощів і рівнів підтримки до ухвалення проекту постанови МОН України спільно з Національною академією педагогічних наук України (Методичні рекомендації для закладів загальної середньої освіти щодо визначення освітніх труднощів I рівня під-

тримки в освітньому процесі у закладі загальної середньої освіти, 2021; Методичні рекомендації для інклюзивно-ресурсних центрів щодо визначення категорій (типології) освітніх труднощів у осіб з ООП та рівнів підтримки в освітньому процесі відповідно, 2021). Зокрема в методичних рекомендаціях для інклюзивно-ресурсних центрів вказується на необхідність модифікації змісту навчання та використання модифікованого розкладу за потребою починаючи з III (третього) рівня підтримки для здобувачів освіти за умови інклюзивного навчання в закладах загальної середньої освіти. Реалізація доцільної підтримки для здобувача освіти з ООП в закладі освіти за своєю суттю має бути орієнтована на забезпечення позитивної динаміки в подоланні наявних бар'єрів в освітньому середовищі та зумовлювати позитивні зрушення в навчанні і соціальній взаємодії дитини.

Адаптація освітньої програми передбачає зміну характеру представлення навчального матеріалу, не змінюючи зміст навчання: через пристосування освітнього середовища, адаптації навчальних підходів, навчальних матеріалів, урахування труднощів оцінювання тощо (Рекомендації Міністерства освіти і науки України «Про навчальні плани та організацію навчально-виховного процесу для учнів з особливими освітніми потребами ЗЗСО у 2017–2018 н.р.»). Індивідуальна програма для учня з ООП окреслює рекомендовані підходи до планування й організації в ЗЗСО єдиного комплексу освітніх компонентів для досягнення ними результатів навчання, визначених Державним стандартом початкової освіти (Постанова Кабінету Міністрів України № 688 від 24.07.2019 р.). Основна адаптація програми має здійснюватись асистентом учителя, який є педагогічним працівником (саме на його спостереження спираються інші члени команди психолого-педагогічного супроводу, він має забезпечувати індивідуальний особистісно орієнтований підхід в освітньому процесі, відстежувати календарно-тематичне планування предметів тощо) спільно з учителем (із яким працює в парі, а тому асистент

учителя має бути ознайомлений із навчальними планами з кожного предмета, а також усіх розділів освітньої програми загалом), звичайно, із залученням інших членів команди психолого-педагогічного супроводу здобувача освіти з особливими освітніми потребами. Асистент учителя має оволодіти здійсненням адаптацій в освітньому процесі та/або модифікацій змісту навчальних предметів (інтегрованих курсів) для осіб із ООП з метою досягнення результатів навчання, визначених Державним стандартом базової середньої освіти та/або індивідуальною програмою розвитку (Наказ Міністерства освіти і науки України № 981 від 13.09.2021 р.).

Адаптована освітня програма здобувача освіти з особливими освітніми потребами, що реалізується через індивідуальну навчальну програму, має враховувати: різноманітні вади мовленнєвого розвитку (Paradopoulos I., 2021, с. 121); специфіку формування та реалізації розумової діяльності; проблеми уваги та пам'яті; знижену пізнавальну активність; порушення в становленні і розвитку всіх компонентів моторної сфери (зокрема для формування навичок письма, читання); порушення сприймання, уповільнення швидкості перероблення всіх видів інформації; збіднення знання про довкілля; міжособистісні стосунки здобувача освіти та особливості його особистісного розвитку.

Кожна змістова область освіти школяра з особливими освітніми потребами має містити два компоненти («академічний» і «життєвої компетенції»), які є невід'ємними і взаємодоповнювальними сторонами освітнього процесу (наприклад: мова – знання про мову і мовленнєва практика, математика – знання математики і практика застосування математичних знань тощо). Учень повністю залучений в освітній потік на всіх освітніх рівнях і засвоює типову освітню програму з урахуванням його ООП (за потреби з використанням спеціального обладнання: ортопедичних стільців, підручників, надрукованих шрифтом Брайля тощо) та з обов'язковим супроводом корекційної роботи, а термін засвоєння ним

типової освітньої програми той же, що й для учнів масової школи. Реалізація індивідуальної навчальної програми як практичної реалізації адаптованої освітньої програми супроводжується корекційно-розвитковими заняттями (за участі корекційних педагогів, психолога ЗЗСО, реабілітолога тощо), необхідних для компенсації наявних порушень (наприклад: «Соціально-побутове орієнтування», «Логопедична ритміка»). Нині навіть під час формулювання назви рекомендованої програми для дітей із ООП у Висновку про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку дитини пропонується зазначати «Типова освітня програма закладу загальної середньої освіти з корекційно-розвитковим складником для дитини з ООП (указується конкретна категорія особливих освітніх потреб)», згідно з чим корекційно-розвиткова робота з учнем із ООП відбувається не лише під час окремих занять із корекційними педагогами (логопедом, дефектологом), психологом або вчителем-реабілітологом, а й під час уроків (через адаптацію навчальних матеріалів і опанування учнем із ООП змісту програми, його соціалізацію в шкільному колективі). Тобто академічна і корекційно-розвиткова складові є нерозривними у своїй реалізації відповідно до індивідуальної програми розвитку здобувача освіти з особливими освітніми потребами.

Основними освітніми компонентами адаптованої освітньої програми є адаптовані робочі програми з навчальних предметів та адаптовані критерії оцінювання досягнень у навчальних областях. Оскільки адаптація не передбачає зміни змісту навчання, ідеться про корекцію підходів до навчання дитини: це чіткі інструкції та покрокові алгоритми виконання завдань, виключення неважливих компонентів, зменшення інформативного навантаження (переформулювання з допомогою конкретних понять правил та інструкцій доступнішими для розуміння й менш «науковими» словами). Адаптацію змісту навчального матеріалу варто проводити з урахуванням необхідного та достатнього для засвоєння учнем матеріалу відповідно до типо-

вої освітньої програми. Окремо потрібно робити акцент на формуванні необхідних компетенцій: наприклад, для дитини з порушеннями опорно-рухового апарату посилена увага приділяється формуванню повноцінної життєвої компетенції, використанню набутих знань здобувачем освіти в реальних умовах.

Адаптація типової освітньої програми спрямована на:

- пошук і розроблення способів надання інформації та вивчення предмета учнем із ООП з урахуванням особливостей останнього: сприймання (за модальностями – візуального, аудіального, кінестетичного; його цілісності та константності, стійкості); орієнтування в просторі (макро- і мікро-, робочій поверхні парти, дошки, у зошиті) і часі;
- використання додаткових засобів і матеріалів (карток, інструкцій, наочних правил тощо). Додаткові схеми або креслення мають бути примітивними за структурою, але легко зрозумілими за суттю. Обов'язково враховуються особливості координації в парі «око-рука», великої та дрібної моторики учня з ООП тощо;
- розроблення та формування способів перевірки засвоєння знань і навичок (Степанова-Камиш А., 2020). Уведення спеціальної та докладної шкали оцінювання потрібне для виявлення та оцінки найменших позитивних зрушень у просуванні учня з особливими освітніми потребами в освоєнні освітньої програми (Критерії оцінювання досягнень учнів початкових класів з особливими освітніми потребами, які навчаються у загальноосвітніх школах в умовах інклюзії. Довідник науково-дослідницької лабораторії інклюзивної освіти, 2012). Характеристика очікуваних результатів має подаватись у єдності всіх компонентів навчання. Немає потреби розглядати результати засвоєння окремих тем або предметів, оскільки навіть їхня сума може не відображати загальної динаміки

соціального розвитку школяра з ООП чи якості його освіти. Частина здобувачів освіти з ООП можуть мати прогнозовані локальні труднощі в освоєнні окремих тем чи навіть навчальних предметів, але це не має розглядатись як показник їхньої неуспішності в цілому.

Адаптації для учнів з особливими освітніми потребами потрібно проводити паралельно в кількох напрямках: *приспосовування* середовища відповідно до потреб (приспосовування приміщень; вибір парти в класі для зниження відволікання та кращого сприймання інформації тощо); *доступність* меблів і робочого місця; *розроблення* системи додаткових перерв по 2–5 хв у навчанні (наприклад, кожні 15 хв під час уроку, але не більше трьох за один урок); *добирання* психолого-педагогічних стратегій (наочний, візуальний розклад, зміна способу повідомлення та організації занять (відводити більше часу на виконання, пропонувати виконувати завдання за зразком; робити поділ типового завдання на декілька, простіших за змістом або покрокових); *зміна* темпу занять; *застосування* методу поширення (залучення того, що знає дитина)); *способи* організації колективної навчальної діяльності, способи комунікації, способи подання та виконання завдань; організаційна допомога); *адаптовані* навчальні матеріали та завдання (містять не лише текстову частину, але і яскраві картинки, фотографії, схеми; надають інформацію у формі, яка задіює насамперед найрозвиненіші органи чуття дитини); *надання* дитині можливості обирати методику виконання завдання; за потреби – *спрощення* розміщення тексту на сторінці (усунення діаграм, малюнків і підписів до них, які можуть відволікати увагу). Однак недоречним буде вилучення ілюстрацій у друкованих матеріалах для здобувачів освіти з ООП, які спроможні сприймати навчальний матеріал за умови, якщо вчитель/асистент учителя вдаються до візуальних способів його викладання: до численних зображень, що доповнюють розповідь; використовують особливі підручники і зошити для школярів із дефіцитарним розвитком та інтелекту-

альними порушеннями; систему та критерії оцінювання. Зокрема вербальне оцінювання обов'язково підкріплюється невербальним, оскільки здобувачі освіти з ООП більшою мірою потребують невербальних способів схвалення порівняно з однокласниками без особливих освітніх потреб, яким часто вистачає лише вербального оцінювання, схвалення педагога.

Як зазначає В. Г. Панок, саме педагоги значною мірою реалізують у процесі адаптації учнів під час навчання не тільки завдання з розширення сфери пізнання дітей, але й із прискорення їхнього особистісного розвитку (Панок В. Г., 2013, с. 4). Асистент учителя може надавати підтримку за рівнем й особливостями сприймання, протікання когнітивних процесів та емоційно-вольової сфери учня з ООП. Для цього потрібно: а) використовувати: наочність і сприятливі умови сприймання; оформлення навчальних матеріалів з огляду на фізіологічні потреби учня (наприклад, збільшений серифний шрифт, який полегшує сприймання букв); виділення потрібного тексту кольором, підкреслення тощо; індивідуальний з'ємний екран; подання завдань на окремих аркушах із вилученням елементів, які відволікають; б) спиратися на власний досвід учня; в) застосовувати спеціальні комп'ютерні програми, аудіо- та відеосупровід (із субтитрами або аудіоскриптом залежно від потреб дитини); г) формулювати короткострокові цілі. Крім того, здобувачеві освіти з особливими освітніми потребами корисно надавати організаційну підтримку (допомога в організації робочого місця, застосування поелементного та поопераційного контролю), робити додаткові перерви та фізкультхвилинки (останні мають містити дихальні вправи, задіювати великі групи м'язів, також ті групи м'язів, які активно не працювали під час уроку), створювати ситуації успіху тощо.

У разі участі в усеукраїнських експериментах зі зміни інваріантної складової Типових навчальних планів колективи закладів загальної середньої освіти можуть розробляти експериментальні та індивідуальні (у разі неможливості використання

з огляду на специфіку діяльності закладу жодного із затверджених варіантів Типових навчальних планів) навчальні плани, які створюються лише для класів/учнів, у навчальних планах яких передбачені зміни (Наказ Міністерства освіти і науки України № 1493 від 28.11.2019 р.).

Оцінювання навчальних досягнень дітей із ООП здійснюється згідно з критеріями оцінювання навчальних досягнень учнів та обсягом матеріалу, визначеним індивідуальною навчальною програмою. Об'єктом оцінювання є складники навчальної діяльності учня: змістовий (знання, обсяг яких визначений навчальною програмою), операційний (уміння) і мотиваційний (зацікавленість у кінцевому результаті діяльності та в опануванні способом діяльності), а також сформованість загальнонавчальних та ключових компетенцій (Наказ Міністерства освіти і науки України № 329 від 13.04.2011 р.). За АОП використовуються загальні критерії оцінювання, однак тут постає проблема, що принаймні в частини дітей із особливими освітніми проблемами будуть прогнозовані помилки під час виконання завдань, що зумовлено наявними порушеннями психофізичного розвитку (такий учень просто не може не робити деякі помилки). Зорієнтованість оцінювання навчальних досягнень учня з ООП на структуру наявних порушень дозволяє добирати відповідні засоби індивідуалізації оцінювання, що дадуть змогу виявити найменші досягнення. Отже варто команді психолого-педагогічного супроводу (КППС) спільно з батьками дитини з ООП і вчителями намагатися виробити адаптовані критерії оцінювання конкретного учня з урахуванням його можливостей, а саме оцінювання має бути мотивувальним. Наприклад, можна змінити форму надання дитиною відповідей на поставлені запитання, варіанти проведення перевірки набутих знань, умінь і навичок. Як варіант, можливе проведення зустрічі КППС із батьками здобувача освіти для обговорення та розроблення індивідуальних критеріїв оцінювання. У разі згоди всіх учасників щодо критеріїв оцінювання такого учня, зафіксованої власноручним підписом кожного з них, можна

уникнути подальших питань щодо оцінювання. Самі критерії оцінювання мають бути об'єктивно вимірюваними та зрозумілими як для учасників команди супроводу, так і для учня з ООП. Досягнення школяра з особливими освітніми потребами коректно порівнювати не з досягненнями інших учнів у класі, а з його власними в минулому. Під час оцінювання важливими є не тільки академічна, а й життєва компетентність школяра з ООП (особливо в разі когнітивних порушень). Окрім того, під час оцінювання навчальних досягнень учнів із ООП рекомендовано складати письмові завдання окремо від завдань для інших учнів класу на основі індивідуального тестування за темами, надавати додатковий час для виконання завдань або скорочувати їхню кількість зі збереженням складності. Під час їхнього виконання асистент учителя/учитель можуть надавати учневі організаційну (у рамках розуміння завдання та алгоритмів дій) допомогу. Також можливе нестандартне виконання завдань дитиною з ООП (у вигляді презентації, картинок, ілюстрацій), а результат показувати особисто вчителю чи в невеликій групі однокласників. Ще один варіант оцінювання – портфоліо як автентичний процесуальний візуалізований різнобічний спосіб фіксування, накопичення та оцінювання індивідуальних досягнень школяра, що інтегрує в собі кількісні та якісні оцінки та зміщує акцент з того, чого дитина з особливими освітніми потребами не знає і не вміє, на те, що вона знає і вміє з певних тем, навчального предмета. Тож в інклюзивному класі портфоліо здатне суттєво доповнювати критерії оцінювання навчальних досягнень учня з ООП. Портфоліо учня може містити такі розділи, як: навчальні досягнення (містить декілька сторінок з інформацією за навчальними предметами); соціальна компетентність учня (комунікація і співпраця учня з однолітками та дорослими); суспільна робота учня; творчі роботи учня; відгуки і побажання. Під час оцінювання доцільно акцентувати увагу на позитивній динаміці досягнень учня – адже успіх навчальної діяльності залежить не лише від здібностей і знань школяра, а й від його мотивації. По-

точне оцінювання здобувача освіти з порушеннями психофізичного розвитку виконує діагностично-коригувальну, заохочувальну та стимулювальну функції.

Отже, відповідно до поставлених у статті мети і завдань можна зробити такі

ВИСНОВКИ:

- різниця між адаптацією та модифікацією полягає в якісно відмінних підходах до змін у навчальному процесі з урахуванням потреб здобувачів освіти з особливими освітніми потребами;
- здобувачі освіти з особливими освітніми потребами, які не мають порушень інтелектуального розвитку та/або порушень дефіцитарного розвитку (зі сліпотою, із глухотою, зі сліпоглухотою), потребують здебільшого адаптованої освітньої програми;
- основними напрямками адаптації в освітньому процесі є: пристосування освітнього середовища, добирання психолого-педагогічних стратегій, створення адаптованих навчальних матеріалів та завдань, системи оцінювання з урахуванням порушень розвитку і прогнозованих помилок;
- серед особливостей оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти з ООП варто виокремити потребу враховувати складники навчальної діяльності школярів, прогнозовані помилки під час виконання завдань, адаптовані способи подання та виконання завдань.

Подальше дослідження питання шляхів адаптації освітньої програми для здобувачів освіти з особливими освітніми потребами автори вбачають у виробленні чітких алгоритмів побудови індивідуальної навчальної програми як практичного втілення адаптованої освітньої програми, критеріїв оформлення індивідуальної навчальної програми як складової індивідуальної програми розвитку школяра з особливими освітніми потребами, шляхів здійснення адаптацій за маршрутами відповідно до категорій особливих освітніх потреб і рівнів підтримки для учнів із порушеннями психофізичного розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Адаптація дітей до навчання у школі в діяльності психологічної служби : методичні рекомендації / за наук. ред. В. Г. Панка. – Київ : Український НМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2013. – 102 с.
2. Критерії оцінювання досягнень учнів початкових класів з особливими освітніми потребами, які навчаються у загальноосвітніх школах в умовах інклюзії. Довідник науково-дослідницької лабораторії інклюзивної освіти. / Упорядники : Савчук Л. О., Юхимець І. В., Яценюк Л. І. – Рівне : РОППО, 2012. – 330 с.
3. Лист МОН України № 1/9-436 від 30.08.21 року «Щодо організації навчання осіб з особливими освітніми потребами закладах загальної середньої освіти у 2021/2022 навчальному році». – Режим доступу: <https://mon.gov.ua> > пра > shodo-organizaciyi-navchan...
4. Методичні рекомендації для закладів загальної середньої освіти щодо визначення освітніх труднощів І рівня підтримки в освітньому процесі у закладі загальної середньої освіти. – Київ : Інститут спеціальної педагогіки і психології ім. М. Ярмаченка НАПН України, 2021. – 24 с.
5. Методичні рекомендації для інклюзивно-ресурсних центрів щодо визначення категорій (типології) освітніх труднощів у осіб з ООП та рівнів підтримки в освітньому процесі. – Київ : Інститут спеціальної педагогіки і психології ім. М. Ярмаченка НАПН України, 2021. – 200 с.
6. Наказ Міністерства освіти і науки України № 329 від 13.04.2011 р. «Про затвердження Критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів (вихованців) у системі загальної середньої освіти».
7. Наказ Міністерства освіти і науки України № 981 від 13.09.2021 р. «Про затвердження типової програми підвищення кваліфікації асистентів вчителів «Професійна діяльність асистентів учителів в умовах реалізації державного стандарту базової середньої освіти».
8. Наказ Міністерства освіти і науки України № 1493 від 28 листопада 2019 р. «Про внесення змін у Типову освітню програму».
9. Постанова Кабінету Міністрів України № 688 від 24.07.2019 р. «Про внесення змін до Державного стандарту початкової освіти». – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua> > 688-2019-п
10. Прасол Д. В. Практичний психолог в інклюзивно-ресурсному центрі (Блок «Молодший шкільний вік»): Методичні рекомендації / Д. В. Прасол, І. В. Корнієнко, О. С. Чеканова, І. В. Дрозд, А. Ю. Семенова, А. О. Толмачова, І. А. Соломко, О. В. Бавольська ; за заг. редакцією Д. В. Прасола. – Миколаїв : вид. Торубара В. В., 2021. – 624 с.
11. Рекомендації Міністерства освіти і науки України «Про навчальні плани та організацію навчально-виховного процесу для учнів з особливими освітніми потребами ЗЗСО у 2017–2018 н. р.».
12. Степанова-Камиш А. Як підтримати учнів з ООП. Адаптації середовища, стратегій, завдань і оцінювання / А. Степанова-Камиш. – Режим доступу: <https://nus.org.ua/articles/yak-pidtrymaty-uchniv-z-ooop-adaptatsiyi-seredovyshha-strategij-zavdan-i-otsinyuvannya/>
13. Papadopoulos, I. (2021). Delving into writing strategies and difficulties of primary language learners // *Educological discourse*, 2021, No 2 (33). Retrieved from: DOI: <https://doi.org/10.28925/2312-5829.2021.2.9>

АДАПТАЦИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ПРОГРАММЫ КАК СРЕДСТВО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБУЧЕНИЯ В УЧРЕЖДЕНИЯХ ОБЩЕГО СРЕДНЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

В статье поднимаются вопросы выбора адаптации и/или модификации образовательных программ получателей образования инклюзивных классов с целью обеспечения права лиц с особыми образовательными потребностями в получении общего среднего образования. Авторы раскрывают практические методы и приёмы осуществления адаптаций учебных предметов по типовой образовательной программе учреждения общего среднего образования, аспекты работы ассистента учителя с получателем образования с особыми образовательными потребностями, особенности оценивания учащихся в инклюзивном классе.

Ключевые слова: адаптация; инклюзивное обучение; модификация; образовательная программа; особые образовательные потребности; оценивание адаптированное.

ADAPTATION OF THE EDUCATIONAL PROGRAM AS A MEANS OF PROVIDING INCLUSIVE EDUCATION IN GENERAL SECONDARY EDUCATION INSTITUTIONS

Dmitry Prasol,

Ph.D., psychologist,

Municipal institution «Inclusive resource center № 3»

2A Kurortnaya Street, Mykolayiv

54038 Ukraine

prasoldv2561@gmail.com

Alina Kucherenko,

methodologist of Laboratory

of practical psychology,

social work and inclusive education

Mykolaiv In-Service Teachers Training Institute,

4-a Admiralska Street, 54001, Mykolaiv, Ukraine

alina.kucherenko@moippo.mk.ua

The articles address the choice of adaptation and/or modification of educational programs that help the education of inclusive classes while ensuring the rights of persons with special educational needs in general secondary education. The existing difficulties in the implementation of adaptive pedagogical practices laid down in general secondary education (teachers / teacher assistants) are analyzed. Disclosure of the essence and features of adaptation of educational process as practical support of realization of possibilities of pupils with infringement of psychophysical development in training marked by the basic directions of adaptation defined by concrete examples of adaptation of realization in educational process depending on special categories of all necessary pupils. adaptive subjects for a typical educational program include general secondary education, aspects of teachers 'assistants' work with students with special educational needs, features of adapted assessment of students with special educational needs in an inclusive category, which excludes the orientation of assessment of learning achievements by violations in studying). The article describes how the total number of teachers describes the category of learning difficulties, given that students with special educational needs are selected,

and appropriate approaches to adapting individual training programs for special education for special educational needs, which are determined by the assessment of applicants education students in the field of general secondary education for an adapted individual curriculum. The recommendations provided to the team of psychological and pedagogical support for assessing the capabilities of students with special educational needs with an emphasis on positive dynamics have reached students, assessing not only academic but also the most important competence of students (especially given cognitive deficits), using the portfolio as a potential visualization. versatile way of recording individual achievements of the applicant.

The article raises the issue of choosing the adaptation and/or modification of educational programs for inclusive classes in order to ensure the right of persons with special educational needs to receive general secondary education. The author reveals practical methods and techniques of adaptations of subjects according to the typical educational program of general secondary education, aspects of the work of a teacher's assistant with a student with special educational needs, features of student assessment in an inclusive classroom.

Keywords: adaptation, inclusive education, modification, educational program, special educational needs, adaptation adapted.

REFERENCES

1. Lyst MON Ukrainy, 1/9-436 vid 30.08.21 roku «Shchodo orhanizatsii navchannia osib z osoblyvymy osvithnyimi potrebamy zakladakh zahalnoi serednoi osvity u 2021/2022 navchalnomu rotsi» [Letter of the Ministry of Education and Science of Ukraine № 1/9-436 dated 30.08.21 «On the organization of training of persons with special educational needs in general secondary education institutions in the 2021/2022 academic year»]. Retrieved from: <https://mon.gov.ua> > npa > shodo-organizaciyi-navchan... (ukr).
2. (2021). *Metodychni rekomendatsii dlia inkliuzyvno-resursnykh tsentriv shchodo vyznachennia katehorii (typolohii) osvitnikh trudnoshchiv u osib z OOP ta rivniv pidtrymky v osvithnomu protsesi* [Methodical recommendations for inclusive resource centers to determine the categories (typology) of educational difficulties for people with SEN and levels of support in the educational process.]. Kyiv: Instytut spetsialnoi pedahohiky i psykholohii im. M. Yarmachenka NAPN Ukrainy (ukr).
3. (2021). *Metodychni rekomendatsii dlia zakladiv zahalnoi serednoi osvity shchodo vyznachennia osvitnikh trudnoshchiv I rivnia pidtrymky v osvithnomu protsesi u zakladi zahalnoi serednoi osvity* [Methodical recommendations for general secondary education institutions on the definition of educational difficulties and the level of support in the educational process in general secondary education institutions.]. Kyiv: Instytut spetsialnoi pedahohiky i psykholohii im. M. Yarmachenka NAPN Ukrainy (ukr).
4. *Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy № 329 vid 13.04.2011 r. «Pro zatverdzhennia Kryteriiv otsiniuvannia navchalnykh dosiahnen uchniv (vykhovantsiv) u systemi zahalnoi serednoi osvity»* [Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine № 329 of 13.04.2011 «On approval of the Criteria for assessing the academic achievements of students (pupils) in the system of general secondary education»]. (ukr).
5. *Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy № 981 vid 13.09.2021 r. «Pro zatverdzhennia typovoi prohramy pidvyshchennia kvalifikatsii asystentiv vchyteliv «Profesiina diialnist asystentiv uchyteliv v umovakh realizatsii derzhavnoho standartu bazovoi serednoi osvity»* [Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine № 981 dated 13.09.2021 «On approval of the standard program of in-service training of teacher assistants «Professional

- activity of teacher assistants in the implementation of the state standard of basic secondary education»] (ukr).
6. *Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy № 1493 vid 28 lystopada 2019 r. «Pro vnesennia zmin u Typovu osvitu prohramu»* [Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine № 1493 dated 28.11.2019 «On Amendments to the Standard Educational Program»] (ukr).
  7. Panok, V. H. (2013). *Adaptatsiia ditei do navchannia u shkoli v diialnosti psykholohichnoi sluzhby* [Adaptation of children to school in the activities of the psychological service]. Kyiv: Ukrainyski NMTs praktychnoi psykholohii i sotsialnoi roboty (ukr).
  8. Papadopoulos, I. (2021). Delving into writing strategies and difficulties of primary language learners. *Educological discourse*, 2 (33). Retrieved from: DOI: <https://doi.org/10.28925/2312-5829.2021.2.9> (eng).
  9. Prasol, D. V., Korniienko, I. V., Chekanova, O. S., Drozd, I. V., Semenova, A. Yu., Tolmachova, A. O. & Solomko, I. A. (et al.). (2021). *Praktychnyi psykholoh v inkliuzyvno-resursnomu tsentri (Blok «Molodshyi shkilnyi vik»)* [Practical psychologist in the inclusive resource center (Block «Junior School Age»)]. Mykolaiv: vyd. Torubara V. V. (ukr).
  10. *Rekomendatsii Ministerstva osvity i nauky Ukrainy «Pro navchalni plany ta orhanizatsiiu navchalno-vykhovnoho protsesu dlia uchniv z osoblyvymy osvitnimy potrebamy ZZSO u 2017–2018 n. r.»* [Recommendations of the Ministry of Education and Science of Ukraine «On curricula and organization of the educational process for students with special educational needs ZZSO in 2017–2018 academic year»] (ukr).
  11. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine № 688 of July 24, 2019 «On Amendments to the State Standard of Primary Education». Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/688-2019-п> (ukr).
  12. Savchuk, L. O., Yukhymets, I. V. & Yatseniuk, L. I. (2012). *Kryterii otsiniuvannia dosiahnen uchniv pochatkovykh klasiv z osoblyvymy osvitnimy potrebamy, yaki navchaiutsia u zahalnoosvitnikh shkolakh v umovakh inkliuzii* [Criteria for assessing the achievements of primary school students with special educational needs who study in secondary schools in an inclusive environment]. Rivne: ROIPPO (ukr).
  13. Stepanova-Kamysh, A. *Yak pidtrymaty uchniv z OOP. Adaptatsii seredovyshcha, stratehii, zavdan i otsiniuvannia* [How to support students with PLO. Adaptations of the environment, strategies, tasks and evaluation]. Retrieved from: <https://nus.org.ua/articles/yak-pidtrymaty-uchniv-z-oop-adaptatsiyi-seredovyshha-strategij-zavdan-i-otsiniuvannya/> (ukr).